

Alenka Pakiž z udeleženci seminarja o oblačilni dediščini.
Foto: Bojan Knific, Kranj, 25. 3. 2011

Del razstave s predstavitvijo folklornih kostumov.
Foto: Bojan Knific, Kamnik, 11. 9. 2011

SPREMEMBE OBLAČENJA V SLIKI, OBLEKI IN PREOBLEKI O razstavi Alenke Pakiž ob 41. Dnevih narodnih noš in oblačilne dediščine

V Kamniku vsako leto drugi vikend v septembru potekajo Dnevi narodnih noš in oblačilne dediščine, ki so bili v *Glasniku Slovenskega etnološkega društva* in na drugih mestih že deležni etnološke obravnave, zato se podrobnejšemu opisovanju tega dogodka na tem mestu odrekam, želim pa na kratko predstaviti eno od spremljevalnih dejavnosti, ki pretežno zabavno-turistično-kulturnemu programu dodaja z oblačilno dediščino povezano strokovno-vzgojno dejavnost. V zadnjih letih je postala navada, da še pred uradnim začetkom omenjenega praznovanja, ki zaradi več kot 2.000 pripadnostno kostumiranih udeležencev na nedeljski povorki in večdesettisočglave množice obiskovalcev v več pogledih ni primerljivo z drugimi sorodnimi dogodki v Sloveniji, da organizator – Agencija za razvoj turizma in podjetništva Kamnik – pripravi nekaj akcij, ki sovpadajo z njihovo naslovno vsebino. Tako je bilo letos v Galeriji Veronika v soboto, 3. septembra 2011, vsem ljubiteljem pripadnostnega kostumiranja namenjeno predavanje o avbi, njenih različicah in načelih oblačenja »narodnih noš«, v četrtek, 8. septembra, pa so v istem prostoru odprli razstavo, ki je obiskovalcem v dneh do konca septembra ponujala vpogled v spreminjanje oblačilne podobe slovenskega trškega in kmečkega prebivalstva v obdobju od zadnjih desetletij 19. stoletja do druge svetovne vojne. Vprašanje razvijanja oblačenja v času je bila tudi sicer tema letošnjih 41. Dnevov narodnih noš in oblačilne dediščine, ki so na nedeljski povorki obiskovalce skušali opozoriti na pestrost oblačilne dediščine, te pa ni mogoče ustrezno razumeti brez upoštevanja spreminjanja oblačenja kot glavnega gibalca vsakega razvoja.

Razstavo, ki je opozorila na spreminjanje oblačenja v času, je ob pomoči svojega moža Filipa Pakiža in v sodelovanju z veteransko Folklorno skupino Tine Rožanc pripravila ljubiteljica oblačilne dediščine in drugega izročila ter folklornica Alenka

Pakiž, ki se s predstavljanjem oblačilne dediščine ni srečala prvič. Sama je na podlagi temeljitega večdesetletnega ljubiteljskega terenskega raziskovanja leta 2009 objavila obsežno knjigo o nekdanjem oblačenju Ribničanov z naslovom *Rib'nčan' smo se l'pu nosil'*, pri oblikovanju kostumskih podob pomaga več folklornim, pevskim in drugim skupinam, zbira ustna, slikovna in predmetna pričevanja o nekdanjem oblačenju in, kot se za ljubiteljico spodobi, predvsem ljubi, kar počne. Zato ne čudi, da je v uvod ob razstavi izdane zgibanke zapisala:

V veliko veselje mi je, da lahko s obiskovalci razstave delim spoznanja in gradivo, ki sva ga dolga leta ljubiteljsko zbirala s soprogom Filipom in pri tem doživela veliko zadovoljstva. Radost, ki jo s kom deliš, je dvojna radost.

Spreminjanje oblačenja in z njim povezanih ravnanj v času občutimo ljudje kot opazovalci in potrošniki; opazamo, da se spreminja oblačenje drugih, hkrati pa način oblačenja spreminjamo sami. Prilagajamo se spremembam, in čeprav nismo pristaši tesnega sledenja novostim oblačilne mode, njene produkte ali derivate sčasoma prevzamemo in jih jemljemo kot nekaj domala samoumevnega. In če ljudje danes brez resnejših zadržkov priznavamo, da na naše sodobno oblačenje vpliva oblačilna moda, imajo ljubitelji oblačilne dediščine, ljubiteljski proučevalci in izdelovalci pripadnostnih in folklornih kostumov, ki jim je bila razstava prvenstveno namenjena, nekoliko več težav s sprejemanjem dejstva, da je oblačilna moda tudi v prejšnjih stoletjih vplivala na oblačenje ljudi. To se je pod vplivi oblačilne mode nenehno spreminjalo, zato nikakor ni mogoče govoriti o »tipičnih oblekah« ljudi z določenega prostora, kajti večino tistega, kar so ljudje npr. nosili leta 1800, niso več nosili leta 1850, še manj leta 1880. Na oblačenje ljudi so vplivali številni dejavniki, zato so podobe o »tipični« podobi nekdanjega oblačenja Gorenjcev,

* Dr. Bojan Knific, dr. etnol. in kult. antropol., samostojni strokovni svetovalec za folklorno dejavnost na Javnem skladu Republike Slovenije za kulturne dejavnosti – JSKD. 1000 Ljubljana, Štefanova 5, E-naslov: bojan.knific@jskd.si

Štajercev, Ziljanov, idr. – torej o »gorenjski«, »štajerski«, »ziljski« idr. »noši«, če upoštevam zame neustrezno rabo »noše«, ki jo nekateri želijo enačiti z obleko oziroma oblačilnim videzom – le predstave, ki z nekdanjim resničnim oblačenjem nimajo veliko skupnega. Oblačilno podobo ljudi so namreč bolj kot prostor določali drugi dejavniki – med njimi tudi oblačilna moda, razvijajoča se v posameznem času, ki je v predelanih različicah nedvomno odločilno zaznamovala tudi oblačenje kmetov.

Oblačilna moda je v preteklih stoletjih sooblikovala praznje in vsakdanje oblačenje pripadnikov vseh družbenih plasti, sredi 19. stoletja pa se je razvil tudi poseben način oblačenja – glede na njegov namen ustrezneje zapisano kostumiranja – ki je tesno povezan s prireditvijo Dnevi narodnih noš in oblačilne dediščine. Od tedaj so bile »narodne noše« oziroma pripadnostni kostumi bolj ali manj v modi, v modi je bilo njihovo oblačenje ob nekaterih priložnostih, bolj ali manj v modi so tudi nekatere različice pripadnostnih kostumov. Če je dovršen del razvoja pripadnostnega kostumiranja Gorenjcev odločilno zaznamovala avba z vrhom, so v zadnjem času v modo prišle peče; če je bilo pred desetletji v pripadnostnem kostumiranju modno, da so se pri moškem med irhastimi hlačami in škornji videle »gate«, to trenutno ni modno; če so bile pred leti v pripadnostnem kostumiranju v modi zavijače, okrašene z bleščicami, te danes niso več, itd.

Razstava je s številnimi na terenu najdenimi predmetnimi pričevanji, z bogatim slikovnim gradivom, s spremnim besedilom in kostumskimi interpretacijami javnosti predstavila pogloblitve spremembe v oblačenju kmečkega in trškega prebivalstva na Slovenskem v času od zadnjih desetletij 19. stoletja do druge svetovne vojne ter ob tem opozorila tudi na pojav pripadnostnega kostumiranja. Alenka Pakiž je razstavila predvsem predmete, ki jih je našla v ribniški dolini, čeprav so bili med njimi tudi predmeti iz drugih okolij – izjemoma stari 150 let in več, večinoma pa izvirajoči s konca 19. oziroma iz prve polovice 20. stoletja. Iz zadnjih desetletij 19. stoletja so bile razstavljene najstarejše in med njimi mnoge izjemno zanimive fotografije, ki jih je Alenki pomagal zbrati in tehnično obdelati njen mož Filip in so s svojo govorico dopolnile sporočila predmetnih pričevanj, temu pa so bili dodani folklorni in drugi kostumi veteranske Folklorne skupine Tine Rožanc iz Ljubljane, Otroške folklorne skupine Lončki iz Dolenje vasi, pevske skupine Vesele Rib'nčanke in drugih, ki so sicer v glavnem nastali v zadnjem desetletju, a se po svojih oblikah zgledujejo po oblačilih, ki so se nosila pretežno ob koncu 19. stoletja in pred prvo svetovno vojno. Stara oblačila in ustna ter druga pričevanja avtorica razstave zaradi svoje neumorne želje po širjenju spoznanj o nekdanji oblačilni kulturi izjemno spoštuje, zato jim je namenila besede zahvale tudi na predstavitveni zloženki:

Na tem mestu se iskreno zahvaljujem vsem, ki so iz spoštovanja do izročila prednikov ohranili oblačilne predmete, jih darovali ali posodili ter s tem omogočili, da nam danes pripovedujejo o nekdanji oblačilni kulturi Slovencev. Prav njihov spoštljiv odnos, iz katerega veje ponos na našo oblačilno dediščino, nam daje možnost, da se lahko tudi mi naučimo ceniti oblačilno kulturo naših prednikov.

Razstava je obiskovalca vodila od prvega dela, v katerem je bila na podlagi zasebne zbirke staroste Kamnika, Nika Sadnikarja, predstavljena oblačilna podoba Kamničanov med letoma 1878 in 1938, v drugem delu je bilo s fotografijami in starimi predmeti oblačilne porabe predstavljeno spreminjanje oblačilne podobe slovenskega trškega in kmečkega prebivalstva v drugi polovici 19. stoletja, v tretjem spreminjanje oblačilne podobe prebivalstva ob prelomu iz 19. v 20. stoletje in v četrtem spreminjanje oblačilne podobe v dvajsetih in tridesetih letih 20. stoletja. Sledile so kostumske interpretacije nekdanjega oblačenja, ki so se jim v primeru, da v prej navedene vsebinske sklope niso sodili oziroma bi bili ob njihovi vključitvi prenatrpani, pridružili še nekateri drugi predmeti nekdanje oblačilne porabe. Tako je bilo mogoče videti kar nekaj oblačil in obuval, ki so jih nosili otroci, nekaj zimskih oblačil, različna ženska pokrivala, med katerimi Alenka Pakiž rada izpostavi peče, židane rute in šerpe, in pa tudi nekaj predmetov, ki so bili že ob svojem nastanku namenjeni pripadnostnemu kostumiranju ali pa so v pripadnostno kostumiranje vstopili po predhodni rabi v siceršnje praznje oblačilne namene. Odprtje razstave so ob avtoričini predstavitvi, besedah domačina in poznavalca kamniškega okolja, Toneta Ftičarja, vodje območne izpostave Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti, in nekaj drugih govorcih popestrili člani veteranske Folklorne skupine Tine Rožanc s programom, v katerem so poustvarili nekaj slovenskih ljudskih plesov, in s kostumi interpretirali oblačenje ljudi na različnih območjih od srede 19. stoletja do prve svetovne vojne. Čeprav gre v primerih, ko se v sodobnosti lotevamo opisovanja preteklega stanja, še bolj pa, če se lotevamo njegovega poustvarjanja, vedno za interpretacije, ki so še zlasti izrazite v ljubiteljskih dejavnostih, se je vsaj v okviru prizadevanj, ki jim sledi Alenka Pakiž, vredno truditi, da bi bilo sodobnosti v njih čim manj. Zato naj za konec ponudim njeno vprašanje, ki je bilo na enem od stenskih panojev ponujeno obiskovalcem: »V premislek ljubiteljem »narodnih noš«: V kateri čas sodijo pobarvani lasje, frfrfu, zapestna ura, salonarji z visoko tanko peto?« Nedvoumnega odgovora razstava ni ponudila, a verjamem, da je vsem, ki se ukvarjajo s folklorno dejavnostjo oziroma s pripadnostnim kostumiranjem, zelo jasen. Posamezniki zunaj ljubiteljskih vrst bi se strinjali, da celo preveč jasen.